

היום נלמד בעזרת ה':

בבא בתרא דף פט

תנו רבנן מנין שאין מוחקין במקום שגודשין ואין גודשין במקום שמוחקין? וכו': כלומר אסור למחוק את הגודש של הכמות וליישר אותה במקום שהמנהג לגדוש את הכמות, למרות שהקונה מוחל על כך. וכן להיפך אסור לגדוש את הכמות במקום שהמנהג למחוק, למרות שהמוכר מוחל על כך.

תלמוד לומר "איפה שלמה ... יהיה לך": כלומר צריך לעשות את האיפה שלימה באופן שלא יגיע הדבר לרמאות. דהיינו שהרואים לא ידעו שהמוכר או הקונה מחלו על כך, ויחשבו שהמנהג הוא למחוק או לגדוש במקום שהמנהג כאמת להיפך, ויבואו לרמות אחד את השני.

ומנין שאם אמר הריני מוחק במקום שגודשין ולפחות לו מן הדמים וכו': כלומר אסור למחוק את המידה אפילו כשהוא מוריד מהסכום שהוא דורש מהקונה, וכן להיפך אסור להוסיף על המידה אפילו כשהוא מוסיף על הסכום. למרות שעכשיו כולם יודעים שהמידה היא לא כך והוא מוסיף או מוריד מהסכום.

תלמוד לומר "איפה שלמה וצדק יהיה לך": המילה 'צדק' באה להדגיש שבכל מקרה אין לשנות מהמידה. והטעם שעדיין יש חשש שמישהו יראה את המדידה ולא יראה את התשלום, והוא יחשוב שזו צורת המדידה במקום ההוא.

ת"ר מנין שאין מעיינין במקום שמכריעין ואין מכריעין במקום שמעיינין וכו': 'מעיינין' הכוונה שוקלים 'עין בעין' כלומר שווה בשווה בדיוק כמו המשקל. 'מכריעין' הכוונה מכריעים את כף המאזניים טפח לצד הבשר, דהיינו מוסיפים על הבשר מעט עד שתרד הכף טפח כלפי מטה.

הברייתא הזו דורשת את החלק השני של הפסוק הנ"ל "אֵכֶן שְׁלֹמֶה וְצֶדֶק יִהְיֶה לְךָ" בדומה לדרשה הקודמת. מניין שאסור לשנות את צורת השקילה ממעיינין למכריעין

ולהיפך, למרות שהם מוחלים על כך? וכן מניין שאסור לעושת זאת למרות שמוסיפים או מורידים את המחיר? תלמוד לומר וכו'.

אמר רב יהודה מסורא: נאמר "לא יהיה לך בביתך איפה ואיפה גדולה וקטנה" הפסוק נדרש כך. לא יהיה לך בביתך כסף ותהיה עני, מדוע? בגלל שיש לך שתיה מדות איפה ואיפה גדולה קטנה שאתה מרמה בהם. (בגדולה אתה קונה ובקטנה אתה מוכר).

וכן נאמר "לא יהיה לך בכיסך אָבֵן וְאָבֵן גְּדוֹלָה וְקֹטְנָה". מדוע לא יהיה לך כסף בכיס? בגלל האבן הגדולה והאבן הקטנה שאתה מרמה איתם. אלא ממשיך הפסוק "אָבֵן שְׁלֵמָה וְצֹדֵק יְהִיֶּה לְךָ, אִיפֹה שְׁלֵמָה וְצֹדֵק יְהִיֶּה לְךָ" כלומר אם יהיה לך אבן שלימה אז יהיה לך כסף בבית, וכן אם תהיה לך אבן שלימה יהיה לך כסף בכיס.

ת"ר (לא) "יהיה לך" מלמד שמעמידין אגרדמין למדות. ואין מעמידין אגרדמין לשערים: נאמר "לא יהיה לך בכיסך אָבֵן וְאָבֵן גְּדוֹלָה וְקֹטְנָה ... אָבֵן שְׁלֵמָה וְצֹדֵק יְהִיֶּה לְךָ" המילים "יהיה לך" שבסוף הפסוק מיותרות, כי היה ניתן לכתוב "לא יהיה לך בכיסך אָבֵן וְאָבֵן גְּדוֹלָה וְקֹטְנָה כי אם אָבֵן שְׁלֵמָה וְצֹדֵק". ומכאן לומדים שעל בית דין מוטל להעמיד אגרדמין - אנשים ממונים להשגיח שלא ירמו את המידות. אבל הם לא צריכים לפקח על 'השערים' כלומר על המחירים שהמוכרים לא ימכרו ביוקר, כי תמיד יהיה מישהו שזקוק לכסף שימכור בזול וכך ירדו המחירים.

דבי נשיאה אוקימו אגרדמין וכו': בית הנשיא העמידו פקחים שיפקחו גם על המידות וגם על השערים. שמע על כך שמואל ואמר לאמורא 'קרנא' - צא ותשנה להם את הברייתא הנ"ל שמעמידים ממונים רק על המידות ולא על השערים. הלך קרנא ודרש להם שמעמידים ממונים גם למידות וגם לשערים, ושלא כמו שאמר לו שמואל. אמר לו שמואל - מה שמך? אמר לו - 'קרנא'. קילל אותו שמואל שתצא לו קרן בעין, ואכן יצאה לו קרן בעין. (היה זה גידול של בשר על העין. ר"ה שבת קח').

שאלה: ואיהו כמאן סבר? וקרנא שדרש להם שלא כדברי שמואל כמו מי הוא סבר? **תשובה:** כי הא דאמר רמי בר חמא א"ר יצחק מעמידין אגרדמין בין למדות בין לשערים מפני הרמאין: כי הם מחכים עד שהמוכר בזול ילך לביתו ואז הם מוכרים ביוקר.

תנו רבנן היה מבקש ממנו ליטרא שוקל לו ליטרא, חצי ליטרא שוקל לו חצי ליטרא, רביע ליטרא שוקל לו רביע ליטרא: כלומר בסוגי משקלות של ליטרא, חצי ליטרא, ורבע ליטרא. הגמרא מבארת את החידוש בדבר.

מאי קמ"ל? דמתקינין מתקלי עד הכי: בית דין של הקדמונים תקנו את המשקולות עד גודל של 'רבע ליטרא' ולא פחות. כי פחות מרבע ליטרא זה כבר משקל קטן, ויש חשש שיבואו לרמות ולומר על משקל קטן שהוא יותר גדול. אלא פחות מרבע ליטרא שוקלים על פי מטבעות שכתוב עליהם המשקל שלהם.

תנו רבנן היה מבקש ממנו שלשה רבעי ליטרא, לא יאמר לו שקול לי שלשה רבעי ליטרא אחת אחת, אלא שוקל ליטרא ומניח רביע ליטרא עם הבשר: אם הוא רוצה לקנות בשר בגודל $3/4$ ליטרא, לא יאמר למוכר שישקול אותו בשלוש חתיכות בשלוש פעמים כל אחת בגודל של רבע ליטרא. כי המוכר לא שוקל בצמצום משום שקשה לדייק בדיוק, אלא הוא שוקל בריווח לטובת הקונה. ואם ישקול שלוש פעמים נפרדות, הוא יצטרך להוסיף לו שלוש פעמים. אלא הוא מניח משקל של ליטרא בצד אחד של המאזניים ובצד השני הוא מניח משקל של רבע ליטרא ולידו בשר, וכך הוא שוקל בפעם אחת $3/4$ ליטרא בשר.

תנו רבנן היה מבקש ממנו עשר ליטרין, לא יאמר לו שקול לי אחת אחת והכריע, אלא שוקל לו כולן בבת אחת ונותן הכרע אחד לכולן: גם כאן בדומה למקרה הקודם, אם הוא ישקול כל ליטרא בפני עצמה הוא יצטרך להוסיף מעט בכל פעם, ולכן הוא שוקל הכל בפעם אחת. (ומה שכתוב בברייתא 'הכרע' אין הכוונה להכרע של טפח, אלא להוספה מעט בגלל שקשה לדייק את המשקל בדיוק. מהרש"א).

תנו רבנן נפש מאזנים תלויה באויר ג' טפחים, וגבוהה מן הארץ שלשה טפחים, וקנה ומתנא שלה שנים עשר טפחים: להלן תבאר הגמרא שמדובר במאזניים גדולות ששוקלים בהם ברזל ונחושת. ככל שהמאזניים גדולות יותר צריך להרחיק אותם יותר מהתקרה ומהרצפה, כי הם עלולות להתקע בהם. המאזניים בנויות מ'נפש' = מוט מאונך המחובר לתקרה, לנפש מחובר 'קנה' = מוט מאוזן שבאמצעיתו לשונית והמוט עולה ויורד בהתאם למשקל. לקנה מחוברים משני צידיו 'מתנא' = חבל שבסופו מחוברת 'כף' המאזניים, לתוכה נותנים את המשקולת בצד האחד ואת המוצר בצד השני.

המאזניים הנוכחיות בנויות מ'נפש' באורך 3 טפחים, 'קנה' באורך 4 טפחים, ובכל צד חבל באורך 4 טפחים. סה"כ אורך הקנה והמתנא = 12 טפחים.

ושל צמרים ושל זגגין: זו משקולת קטנה יותר של מוכרי צמר וכלי זכוכית, ולכן המימדים שלה קטנים יותר. וכנ"ל. (הקנה 3 טפחים, וכל חבל 3 טפחים, סה"כ הקנה והמתנא = 9 טפחים).

וכן במשקולת של חנווני ושל בעה"ב שהיא קטנה יותר הגודל שלה קטן יותר.

ושל טורטני: מאזנים קטנות ששוקלים בהם כסף וזהב. התנא אומר שהגודל של ה'מתנא' שלהם אינו ידוע לו.

שאלה: ואלא הך קמייטא דמאי: המשקולת הראשונה הגדולה ביותר למה היא משמשת?

תשובה: אמר רב פפא דיגרומי: לצורפים השוקלים חתיכות ברזל ונחושת.

א"ר מני בר פטיש כדרך שאמרו לענין איסורן כך אמרו לענין טומאתן: כמו שאסור לשקול במאזניים אם אין בהם את השיעור הנ"ל (כל אחת כפי שיעורה), כך גם לענין טומאה היא לא מקבלת טומאה אם אין לה את השיעור הראוי לה. והטעם כי היא לא נחשבת ל'כלי' (שהרי אסור לשקול בה).

קושיא: מאי קמ"ל? תנינא חוט מאזנים של חנוני ושל בעלי בתים טפח: הרי כבר למדנו במשנה במסכת כלים חוט שהמאזניים תלויות בו בתקרה (שהוא ה'נפשו' של המאזניים) אינו מקבל טומאה אם אין בו טפח, כי זהו השיעור הראוי למאזניים ההם וכדלעיל.

ומשם אנו לומדים לשאר סוגי המאזניים, שבכל אחת צריך את השיעור שלה לקבל טומאה.

תירוץ: קנה ומתנא שלה איצטריכא ליה דלא תנן: רב מני בר פטיש בא לחדש שגם לגבי הקנה והמתנא צריכים את השיעור הראוי להם כדי לקבל טומאה. ודבר זה לא נכתב במסכת כלים.

תנו רבנן אין עושין משקלות לא של בעץ ולא של אבר ולא של גיסטרון ולא של שאר מיני מתכות, אבל עושה הוא של צונמא ושל זכוכית: אין עושים משקולת מהחומרים הבאים: בדיל, עופרת, תערובת של מתכות, שאר מיני מתכות. כי הם חומרים שנשחקים. אלא עושים אותה מאבן או מזכוכית.

תנו רבנן אין עושין המחק של דלעת מפני שהוא קל, ולא של מתכת מפני שהוא מכביד, אבל עושהו של זית ושל אגוז של שקמה ושל אשברוע: לא עושים

את המחק (- הסרגל שאיתו מוחקים ומיישרים את הכמות הגדושה מעל הכלי של המיידה כדי שתהא בגובה הכלי) מדלעת, משום שהיא קלה ואינה מוחקת כראוי ואז המוכר מפסיד. וכן לא עושים אותה ממתכת, בגלל שהיא כבדה והיא מוחקת יותר מידי והקונה מפסיד. אלא עושים אותה מעץ זית ועץ אגוז וכו'.

תנו רבנן אין עושין את המחק צדו אחד עב וצדו אחד קצר, לא ימחוק בבת אחת שהמוחק בבת אחת רע למוכר ויפה ללוקח, ולא ימחוק מעט מעט שרע ללוקח ויפה למוכר: לא עושים את הסרגל בצד אחד צר ובצד השני עבה. בגלל שהצד הצר מוחק היטב והצד העבה לא מוחק היטב, ואז המוכר משתמש בכל פעם לטובתו (כשהוא קונה מאחרים הוא משתמש בצד הצר, וכשהוא מוכר לאחרים הוא משתמש בצד העבה). אלא יעשה את כולו עבה או צר, כפי המנהג באותו המקום.

על כולן אמר רבן יוחנן בן זכאי - אוי לי אם אומר, אוי לי אם לא אומר. אם אומר שמא ילמדו הרמאין ואם לא אומר שמא יאמרו הרמאין אין תלמידי חכמים בקיאים במעשה ידינו: על הדינים הנ"ל התחבט רבי יוחנן בן זכאי, אם לומר אותם כי יש לחשוש שהרמאים ילמדו איך לרמות, מאידך אם לא נאמר אותם הם יחשבו שאנחנו לא יודעים את הרמאויות שלהם והם יבואו לרמות יותר.

שאלה: איבעיא להו אמרה או לא אמרה: מה הוא עשה לבסוף? תשובה: אמר רב שמואל בר רב יצחק אמרה ומהאי קרא אמרה "כי ישירים דרכי יהוה וצדקים ילכו בם ופושעים יקשלו בם": הוא אמר את ההלכות הללו. וזאת על פי הפסוק שדברי התורה הם ישירים, והצדיקים יזהרו שלא לרמות והרשעים ילמדו לרמות. כלומר אין לנו לחשוש לרשעים שיכשלו ויעשו עבירות בגלל הדברי תורה.

תנו רבנן "לא תעשו עול במשפט במדה במשקל ובמסורה". 'במדה' זו מדידת קרקע שלא ימדוד לאחד בימות החמה ולאחד בימות הגשמים: לא ימדוד לשני שותפים שקנו קרקע ורוצים לחלוק אותה, לאחד בקיץ ולשני בחורף. כי החבל בקיץ יבש וקצר, ובימות הגשמים הוא ארוך יותר.

'במשקל' שלא יטמין משקלותיו במלח: כדי שהם יהיו כבדות יותר.

'במשורה שלא ירתיח': שלא ישפוך את היין לכלי של הקונה בחוזקה וממקום גבוה, כי אז יעלה קצף ויראה כאילו המיידה מלאה.

וקל וחומר, ומה משורה שהיא אחד משלשים וששה בלוג הקפיצה עליו תורה, ק"ו להין וחצי הין ושלישית ההין ורביעית ההין ולוג וחצי לוג ורביעית וחצי תומן ועוכלא: אם התורה הקפיצה על מידה קטנה של 'משורה', קל וחומר שיש להקפיד על מידות גדולות יותר.

אמר רב יהודה אמר רב אסור לאדם שישהה מדה חסרה או יתרה בתוך ביתו ואפילו היא עביט של מימי רגלים: אסור להשאיר בבית כלי מידה לא שלם, אפילו אם הוא משתמש בה ככלי למי רגליים. בגלל שיש לחשוש שמא הוא ישטוף את הכלי וישתמש בו למדידה. אלא צריך לשבור אותו.

אמר רב פפא לא אמרן אלא באתרא דלא חתימי, אבל באתרא דחתימי אי לא חזי חתימה לא שקיל: כל זה מדובר דוקא במקום שאין ממונה מטעם המלך לחתום על המשקולות. אבל אם יש ממונה לחתום, אין חשש, משום שכאשר הקונה יראה שאין חתימה על הכלי הוא לא יסכים שהמוכר ישתמש בה.

ובאתרא דלא חתימי נמי, לא אמרן אלא דלא מהנדסי אבל מהנדסי לית לן בה: ואפילו במקום שלא חותמים על המידות, כל זה דוקא שאין פקחים מטעם המלך שבאים לבדוק את המידות, אבל אם יש פקחים אין חשש כי הוא יפחד להשתמש בכלי פגום.

ולא היא! זימנין דמיקרי בין השמשות ומיקרי ושקיל: הגמרא דוחה. אין זה נכון. כי יש לחשוש שפעם אחת בערב שבת בין השמשות יבוא אדם לקנות, ואז מחמת הטרדה הקונה לא ישים לב, וגם המוכר אינו חושש שיבואו לבדוק אותו בזמן כזה, ויש חשש לרמאות.